

MAGYAR NEMZET

Práger László

A plebejustól a magyar polgárig

2007. május 16.

Saját rendszerváltásunk forгатókönyvének fő fejezeteit nem magunk írtuk · A népességfogyást máig sem tudtuk feltartóztatni.

Práger László:

Negyedszázada, 1982. május 6-án Magyarországot felvették a Nemzetközi Valutaalapba, néhány hónappal később pedig a Világbank tagja lett. A még a szovjet hatalmi rendbe, a Varsói Szerződésbe és a KGST-be szorított ország visszafordíthatatlanul elindult a rendszerváltás felé.

1982-re Magyarország gazdasági helyzete kritikussá vált. A Nemzetközi Valutaalap 1982 decemberében Washingtonban kiadott országelemzése szerint a magyar külkereskedelmi cserearány húsz százalékkal volt rosszabb, mint egy évtizeddel előtte, a GDP a hetvenes évek első felében hat százalék felettinek számított növekedését 1980-ban abszolút visszaesés váltotta fel. A külföldi konvertibilis adósságállomány, amely 1970-ben még csak egymilliárd dollár nagyságrendű volt, 1982-re (mintegy tíz évvel későbbi Világbank-jelentésből kitűnik: még kétmilliárd dollárt elhallgatva is) a nyolcmilliárd dollár közelébe emelkedett. A nemzet jövője szempontjából a legmegrázóbb változás: megkezdődött az 1980-ban még 10,7 milliónyi magyarországi népesség rendszerváltáson, politikai ciklusokon átnyúló, máig tartó csökkenése.

A Nemzetközi Valutaalap- és Világbank-tagsággal – a rendszerváltásig tőlük kapott több mint hárommilliárd dolláros hitel mellett – a nyugati kereskedelmi bankok hitelei is megnyíltak. Az 1982-ben nyolcmilliárd dolláros magyar hitelállomány 1990-re húszmilliárd dollár fölé emelkedett. A hatalmas volumenű kölcsönök azonban nem hozták magukkal a magyarországi életszínvonal javulását, a belső társadalmi feszültségek inkább csak növekedtek, de az új gazdasági kööttségek és elkötelezettségek mellett nemcsak pénzt, hanem ideológiákat, új értékrendeket, a korábitól eltérő társadalmi, gazdasági struktúrákat is közvetítettek. Visszafordíthatatlanul létrejött az a modernizáló, már a nyugati világhoz kötődő szerkezet, amelyben a privatizáció felgyorsulása kétségtelenül elősegítette a globális méretekben is versenyképes magyarországi transznacionális vállalatrendszer kialakulását, ha olyan áron is, hogy két évtizeddel később, napjainkban a transznacionális vállalati versenyképesség egy ország (és polgárai) versenyképtelenségébe torkollik. A rendszerváltáshoz való közeledés a gazdasági harmonizáció mellett az ideológia piacosodási irányában is felerősödött. Az 1987-ben megjelent Fordulat és reform alapjában a liberális gazdaságpolitika hordozója. A nyugathoz való felzárkózás fő eszköze a magánosítás, a túlzott állami szerep leépítése volt. Csaknem minden ellenzéki párt gazdasági programjában visszatérő (napi politikai szinten érthető) tényező, hogy a tulajdonért megindult harcban a tulajdont a rendszerváltás magyar szereplőitől féltette. Ez szinte független attól, hogy a politikai hatalomból adódó gazdasági tulajdonszerzésről, átmentési akcióról, vagy a gazdaság már a szocializmusban is sikeres magyar vállalkozóinak piaci megerősödéséről volt szó. A korszellem a rendszerváltással magánosodó tulajdonban a külföldi túlsúlyt nem látta, vagy nem akarta látni, vagy éppen örömmel látta, mint majdani (rész)hatalma és (rész)tulajdona globális és biztos forrását és támaszát.

1987–88 után a hitelek által közvetített változások mellett a belső politikai, vállalati, pénzügyi térben megjelentek a gazdaságba közvetlenül beépülő, a gazdaságpolitikára ható külföldi erők képviselői. Andrew Sarlós százezer dolláros alaptőkével megszervezte az Első Magyar Befektetési Alapot, amelynek végső célja a rendszerváltás, majd az az utáni magyar

gazdaságban való hatékony részvétel biztosítása volt. De ennek előkészítéséhez erős nyomást gyakorolt a kormányra a szabályozórendszer változtatásában, a liberalizáció felerősítésében, a privatizációt lehetővé tevő törvények létrehozásában.

Az 1987–1990 közötti éveket látszólag a magyar politikai színtéren a pártelözmények, majd a pártok megalakulásának folyamata uralta: 1990 januárjáig hatvanhat pártot jegyeztek be.

Andrew Sarlós már a minden oldal felé kiépülő személyes kapcsolódásokra is támaszkodva 1989 júliusában az akkori politikai-hatalmi négyes fogat mindegyik tagjához, Grósz Károlyhoz, Németh Miklóshoz, Nyers Rezsőhöz és Pozsgay Imréhez párhuzamosan elküldött összefoglalójában megvalósítandó konkrét projektek sorát ismertette. A tervben a magyar vegyipari cégek privatizálása, áruházláncok megvétele és kialakítása, ingatlanügyletek, kórházépítés és privatizáció, amerikai filmstúdiók és produkciók Magyarországra telepítése és médiavállalkozások szerepeltek. Ugyanezekben a hónapokban az MDF programjának külpolitikai fejezete még azt hangsúlyozta: „a jelenlegi magyar külpolitika önállósága a Varsói Szerződés mint politikai realitás elismerése mellett is növelhető...” A nemzetközi elismertségű közgazdász, az SZDSZ későbbi frakcióvezetője, Tardos Márton és a kanadai Sylvia Ostry, az OECD volt igazgatója társelnöksége mellett megszületett a Kék Szalag Bizottság gazdasági programjavaslata: Magyarország a szabadság és a gazdasági átalakulás útján. A gazdasági és politikai kapcsolatrendszer a fejlett Nyugathoz való közelítése mellett az alapvető téma a magánosítás, a privatizáció volt. A végső állásfoglalást megalapozó elvitathatatlan tények: a rendszerváltáskor az állami vállalatok összes vagyonának könyv szerinti értéke kétezermilliárd forint, a magyar lakosság készpénz-megtakarítása húszmilliárd forint, a külföldi adósság 1400 milliárd forint. A végkövetkeztetés: „Ezek a számok azt mutatják, hogy a megtakarítások jelenlegi üteme mellett a magyar lakosság kb. egy évszázad alatt vásárolhatná meg az állami vállalatokat.” A legmeghatározóbb kérdés a gazdasági és pénzügyi tulajdoni és hatalmi terek megszerzése, azoknak felosztása lett. A Magyar Gazdasági Kamara 1990. januári elnökségi ülésén Angyal Ádám, a Ganz Danubius Hajó- és Darugyár vezérigazgatója őszinte nyíltsággal fogalmazott: „Tessék tudomásul venni, hogy nyugat-európai mércékkel mérve ez (ti. a magyar) egy lepusztult, lerobbant, alacsony teljesítményű gazdaság, és ezt nem lehet áron kiárulni, csak ár alatt. Ha azt akarjuk, hogy működő vállalataink legyenek, akkor majdnem azt mondom, hogy úgy kellene vele csinálni, mint a londoni temetőkkel, egy fontért odaadni. Csak hogy működjenek!”

1990. május 25-én a Világbank átnyújtotta a magyar kormánynak az újabb szerkezetátalakítási hitelének feltételeit: a privatizációra megfelelő középtávú stratégiát kell kidolgozni, végre kell hajtani a sikeres privatizáció érdekében minden olyan határozatot, amely a bankkal egyeztetett ütemezésnek megfelel, meg kell hirdetni az import liberalizációjának programját, és el kell kezdeni adott, nem gazdaságos vállalatok, mezőgazdasági szövetkezetek felszámolását. El kell kezdeni a nagy átfogó szociális programokat, benne a nyugdíjreformot és az egészségügyi szektor reformját. 1990. május 23-án a kormányprogram benyújtásával megalakult és hivatalba lépett az Antall-kormány. A fejlett Európa – másfél évtizedig, 2004-ig – diszkrétén hátralépett: szabad a terep, nyitott a korábban zárt magyar belső tér. Magyarország véglegesen a (deklarált) rendszerváltás útjára lépett.

Ám több, meghatározó korábbi folyamatot a rendszerváltás nem tört meg, hanem megtartott, vagy éppen felerősített. A gazdasági és a társadalmi egyensúly még labilisabbá vált, a népesség csökkenése, egészségi állapotának romlása folytatódott, a megtermelt vagyomból való munkaadói-munkavállalói, nemzeti és nemzetközi részesedés arányai tovább torzultak. Ma akár régi – egyéni és társas – büszkeségeket is feladva kötelesség és nem szégyen bevallani: történelmi mulasztás volt, hogy saját rendszerváltásunk forgatókönyvének fő fejezeteit nem magunk írtuk. Az egy évtizedes késéssel megszületett Széchenyi-terv csak rövid ideig tett sikeres kísérletet a fejlett világhoz, Európához felzárkózó polgári

Magyarország megteremtésére. Egy nemzet feloldódását, majd hanyatlását az jelenti, ha fájóan, tehetetlenül együtt érez visszaszorított önmagával.

A nemzeti kötelesség ma sem más: világos programot adva és cselekedve felemelni a plebejst a bennünk élő és minket körülvevő globális világban is eligazodó, egy erős, a nemzeteket támogató Európát magáénak tudó, saját sorsát maga író és alakító magyar polgárrá.

A szerző közgazdász, egyetemi tanár